ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 18ης Μαρτίου 1997 *

Στην υπόθεση C-343/95,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Tribunale di Genova (Ιταλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Diego Calì & Figli Srl

και

Servizi ecologici porto di Genova SpA (SEPG),

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, G. F. Mancini, J. L. Murray και L. Sevón, προέδρους τμήματος, K. N. Κακούρη, P. J. G. Kapteyn (εισηγητή), C. Gulmann, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet, H. Ragnemalm και M. Wathelet, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

γενικός εισαγγελέας: Γ. Κοσμάς
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Diego Calì & Figli Srl, εκπροσωπούμενη από τον F. Bruno, δικηγόρο Γένουας,

— η Servizi ecologici porto di Genova SpA (SEPG), εκπροσωπούμενη από τους V. Afferni, M. Bucello, E. Cavallari και G. Schiano di Pepe, δικηγόρους Γένουας,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον καθηγητή U. Leanza, προϊστάμενο της υπηρεσίας διπλωματικών διαφορών του Υπουργείου Εξωτερικών, επικουρούμενο από τον P. G. Ferri, avvocato dello Stato,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον E. Röder, Ministerialrat του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. de Salins, υποδιευθύντρια της διευθύνσεως νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και R. Loosli-Surrans, chargé de mission στο ίδιο υπουργείο,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον S. Braviner, του Treasury Solicitor's Department, επικουρούμενο από τον N. Paines, barrister,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον G. Marenco, νομικό σύμβουλο, και την F. Mascardi, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Diego Calì & Figli Srl, εκπροσωπουμένης από τον F. Bruno, της Servizi ecologici porto di Genova SpA (SEPG), εκπροσωπουμένης από τον G. Schiano di Pepe, της Ιταλικής Κυβέρνήσεως, εκπροσωπουμένης από τον P. G. Ferri, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπουμένης από τις C. de Salins και R. Loosli-Surrans, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπουμένης από τον J. E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, επικουρούμενου από τον N. Paines, και της Επιτροπής, εκπροσωπουμένης από τον G. Marenco, κατά τη συνεδρίαση της 15ης Οκτωβρίου 1996,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 10ης Δεκεμβρίου 1996,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 1995, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Οκτωβρίου 1995, το Tribunale di Genova υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, τρία προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 86 της ιδίας Συνθήκης.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Diego Calì & Figli Srl (στο εξής: Calì) και της Servizi ecologici porto di Genova SpA (στο εξής: SEPG) ως προς την καταβολή τιμήματος εκ μέρους της Calì για τις παρασχεθείσες από την SEPG υπηρεσίες προς πρόληψη της ρυπάνσεως στον λιμένα πετρελαιοειδών της Γένουας.

Κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, τον λιμένα της Γένουας διοικούσε το Consorzio autonomo del porto (στο εξής: CAP), το οποίο αντικαταστάθηκε το 1994 από την Autorità portuale. Το CAP είναι δημόσιος οργανισμός στον οποίο ο νόμος ανέθεσε την άσκηση τόσο διοικητικών όσο και οικονομικών δραστηριοτήτων αφορωσών τη διοίκηση του λιμένα.

Με την υπ' αριθ. 14 διάταξη της 1ης Ιουλίου 1986, ο πρόεδρος του CAP, ως αντιπρόσωπος της κυβερνήσεως, ενέκρινε τον κανονισμό λιμενικής αστυνομίας και ασφαλείας του λιμένα πετρελαιοειδών της Γένουας-Multedo.

Με την υπ' αριθ. 32 διάταξη της 23ης Αυγούστου 1991, ο πρόεδρος του CAP τροποποίησε τον κανονισμό αυτό δημιουργώντας μια υποχρεωτική υπηρεσία επιτηρήσεως και αμέσου επεμβάσεως για την προστασία των υδάτων από ενδεχόμενες ρυπάνσεις οφειλόμενες σε τυχαία εκροή υδρογονανθράκων στη θάλασσα.

Η υπηρεσία αυτή ορίζεται στο άρθρο 1 της υπ' αριθ. 32 διατάξεως ως εξής:

«Η υπηρεσία υποχρεούται να μεριμνά (...) για την άσκηση των κάτωθι

λειτουργιών και διαδικασιών επεμβάσεως:

α. τη διαρκή επιτήρηση των υδάτων, με ιδιαίτερη αναφορά στα ύδατα όπου υφίσταται η υποδομή για την προσόρμιση δεξαμενοπλοίων, με σκοπό την άμεση εντόπιση ενδεχομένων κινδύνων εκροής ή και εκροών υδρογονανθράκων ή άλλων ρυπαινουσών υλών, είτε εκ δόλου είτε εξ αμελείας·

β. σε περίπτωση που ήθελε διαπιστωθεί ρύπανση, είτε από τα πλοία είτε από την ξηρά, κατά τη διενέργεια εργασιών φορτώσεως, εκφορτώσεως, ερματισμού και σε κάθε άλλη πιθανή περίσταση:

1) την άμεση καταγγελία του περιστατικού στις αρμόδιες αρχές, συνοδευόμενη από κάθε χρήσιμη για την αξιολόγηση του φαινομένου πληροφορία·

2) την έγκαιρη και αποτελεσματική εκτέλεση — επιφυλασσομένου του καταλογισμού των σχετικών δαπανών στους υπευθύνους της ρυπάνσεως — όλων των επεμβάσεων που είναι αναγκαίες ή σκόπιμες για την ανάσχεση της εκροής και των παρεπομένων κινδύνων και για την εξάλειψη και/ή την αδρανοποίηση των εκχυθεισών υλών, καθώς και την πλήρη εξυγίανση των ρυπανθέντων υδάτων».

7 Με την υπ' αριθ. 1186 απόφαση της 30ής Αυγούστου 1991, ο πρόεδρος του CAP ανέθεσε την υπηρεσία αυτή, κατ' αποκλειστικότητα, στην SEPG.

8 Με την υπ' αριθ. 1191 απόφαση της 30ής Αυγούστου 1991, ο πρόεδρος του CAP ενέκρινε το προς χρήση εκ μέρους της SEPG τιμολόγιο, για την εν λόγω υπηρεσία, στα πλοία που χρησιμοποιούν τις εγκαταστάσεις του τερματικού σταθμού πετρελαιοειδών. Τα τιμολόγια αυτά καθορίστηκαν με βάση τη χωρητικότητα των πλοίων και τις διακινούμενες ποσότητες καθώς και τον απαιτούμενο χρόνο επεμβάσεως.

9 Η Calì, η οποία διενεργεί μεταφορές πετροχημικών προϊόντων διά θαλάσσης με δεξαμενόπλοια για λογαριασμό τρίτων, χρησιμοποίησε, επανειλημμένα μεταξύ 1992 και 1994, τον λιμένα πετρελαιοειδών της Γένουας-Multedo για τη φόρτωση και εκφόρτωση προϊόντων, μεταξύ των οποίων και προϊόντων ακετόνης.

10 Οι υλικές ενέργειες της φορτοεκφορτώσεως δεν πραγματοποιήθηκαν από την Calì αλλά, έναντι αμοιβής, από τη λιμενική εταιρία Porto petroli di Genova SpA. Τα πλοία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν εξοπλισμένα με αντιρρυπογόνα όργανα και συστήματα.

11 Η SEPG απέστειλε στην Calì τιμολόγια συνολικού ποσού 8 708 928 ιταλικών λιρών (LIT) για τις παρασχεθείσες υπέρ της Calì υπηρεσίες επιτηρήσεως προς πρόληψη της ρυπάνσεως. Η Calì αρνήθηκε να εξοφλήσει τα τιμολόγια αυτά υποστηρίζοντας ότι ουδέποτε απευθύνθηκε στην SEPG και δεν ζήτησε την παροχή των υπηρεσιών αυτών κατά τη διεξαγωγή των εργασιών που πραγματοποιήθηκαν στον λιμένα πετρελαιοειδών της Γένουας.

12 Στις 22 Δεκεμβρίου 1994, το Tribunale di Genova εξέδωσε υπέρ της SEPG κατά της Calì διαταγή πληρωμής των αμφισβητηθέντων τιμολογίων.

13 Στο πλαίσιο της διαδικασίας ανακοπής κατά της διαταγής πληρωμής, το Tribunale di Genova ανέστειλε τη διαδικασία μέχρις ότου το Δικαστήριο αποφανθεί επί των ακολούθων ερωτημάτων:

«1) Συντρέχει "δεσπόζουσα θέση εντός της κοινής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της" σε περίπτωση μετοχικής εταιρίας, η οποία συνεστήθη με πρωτοβουλία μιας εθνικής Autorità portuale και έργο της οποίας είναι η κατά παραχώρηση της διοικήσεως, και αποκλειστικά εντός του λιμενικού τομέα όπου φορτώνονται και εκφορτώνονται πετρελαιοειδή, παροχή υπηρεσίας συνισταμένης στην "προστασία προς πρόληψη της ρυπάνσεως", με αποτέλεσμα την έκδοση εις βάρος των χρηστών της εν λόγω υπηρεσίας, και συγκεκριμένα των επιμέρους πλοίων που προσορμίζονται στους λιμενοβραχίονες για τη διενέργεια των προαναφερθεισών πράξεων, τιμολογίου που καθορίζει μονομερώς η Autorità portuale με βάση τη χωρητικότητα του πλοίου και την ποσότητα των φορτοεκφορτωνόμενων προϊόντων;

2) Ενόψει της καταστάσεως υπό 1) και της συντρέχουσας δεσπόζουσας θέσεως εντός της κοινής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της, συνιστά καταχρηστική εκμετάλλευση της εν λόγω "δεσπόζουσας θέσεως", κατά το

άρθρο 86 της Συνθήκης, και ειδικότερα των στοιχείων α', γ', δ' και των συναφών "πρακτικών", η υποχρεωτική έκδοση τιμολογίων εκ μέρους επιχειρήσεως στην οποία παραχωρήθηκε κατ' αποκλειστικότητα η παροχή των υπηρεσιών (μολονότι σύμφωνα με το ύψος που καθορίζει ο εκχωρών οργανισμός):

— που είναι υποχρεωτικά και ανεξάρτητα από την παροχή στην πράξη οποιασδήποτε υπηρεσίας συνισταμένης στην επιτήρηση και/ή επέμβαση, απλώς και μόνο λόγω του ελλιμενισμού σε αγκυροβόλιο του λιμένα πετρελαιοειδών και διενεργείας πράξεων φορτοεκφορτώσεως τόσο πετρελαιοειδών όσο και χημικών και πετροχημικών προϊόντων, σύμφωνα με τους όρους υποχρεωτικής συμβάσεως·

— το ύψος των οποίων υπολογίζεται αποκλειστικώς με βάση τη χωρητικότητα των πλοίων, τις ποσότητες του προϊόντος, καθώς και, όσον αφορά τις πράγματι λαμβάνουσες χώρα επεμβάσεις, τη διάρκειά τους, όχι όμως σε συνάρτηση με τη φύση, ποιότητα και ρυπογόνο ικανότητα του προϊόντος·

— που, λόγω του ότι επιβαρύνουν αποκλειστικώς τα πλοία (τα οποία συμμετέχουν παθητικώς στη διαδικασία φορτοεκφορτώσεως), πλήττουν άλλο υποκείμενο δικαίου από εκείνο που οφείλει να διενεργήσει τις αναγκαίες τεχνικές πράξεις (εν προκειμένω η Spa Porto petroli di Genova και οι ναυλωτές/παραλήπτες του προϊόντος) με συνέπεια την αναπόφευκτη μετατόπιση της ευθύνης για την ενδεχόμενη ρύπανση και του κόστους της αντιρρυπογόνας δράσεως·

— που καταβάλλονται για παρεχόμενη υπηρεσία στο πλοίο, περιττή σε σχέση με τη φύση του προϊόντος και/ή του ιδίου του πλοίου, το οποίο είναι εξοπλισμένο με ίδια αντιρρυπογόνα όργανα και συστήματα, προσαρμοσμένα στον τύπο του προς φόρτωση προϊόντος·

— που επιβαρύνουν το πλοίο για δημοσίου χαρακτήρα παροχή, η οποία συνεπάγεται και το σχετικό κόστος, πέραν της επιβαρύνσεως που προβλέπεται με τη συναφθείσα μεταξύ του μεταφορέα και της εταιρίας που είναι επιφορτισμένη με τη διαχείριση του μόλου συμβάσεως, άσχετα από οποιονδήποτε λειτουργικό δεσμό με το αντικείμενο της εν λόγω συμβάσεως.

3) Κάνοντας δεκτές τις υποθέσεις υπό 1) και 2), η πρακτική ή οι πρακτικές που ενέχουν καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως κατά το άρθρο 86 της Συνθήκης εκ μέρους επιχειρήσεως οδηγούν, λόγω της καταστάσεως αυτής, σε πιθανή παρεμπόδιση του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών της Ενώσεως;»

14 Για να δοθεί απάντηση στο πρώτο ερώτημα σχετικά με την ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως, πρέπει να διευκρινιστεί εάν δραστηριότητα όπως αυτή που ασκεί η SEPG στην υπόθεση της κύριας δίκης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης.

15 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι οι δραστηριότητες αυτές ασκούνται βάσει αποκλειστικής παραχωρήσεως στην SEPG από δημόσιο οργανισμό.

16 Πάντως, όσον αφορά την ενδεχόμενη εφαρμογή των περί ανταγωνισμού κανόνων της Συνθήκης, πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ της περιπτώσεως όπου το κράτος ενεργεί ασκώντας δημόσια εξουσία και της περιπτώσεως όπου το κράτος ασκεί οικονομικές δραστηριότητες βιομηχανικού ή εμπορικού χαρακτήρα που συνίστανται στην προσφορά αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά (βλ., συναφώς, απόφαση της 16ης Ιουνίου 1987, 118/85, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1987, σ. 2599, σκέψη 7).

17 Συναφώς, δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι το κράτος ενεργεί απευθείας μέσω ενός οργάνου που αποτελεί μέρος της δημόσιας διοικήσεως ή μέσω μιας οντότητας στην οποία έχει παραχωρήσει ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα (βλ., συναφώς, προαναφερθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 8).

18 Για να καταστεί δυνατή η διάκριση μεταξύ των δύο προαναφερθεισών στη σκέψη 16 της παρούσας αποφάσεως περιπτώσεων, είναι αναγκαίο να ερευνηθεί η φύση των δραστηριοτήτων που ασκεί η δημόσια επιχείρηση ή η οντότητα στην οποία έχουν παραχωρηθεί από το κράτος ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα (βλ., συναφώς, την προαναφερθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 7).

19 Επί του σημείου αυτού, από τη διάταξη περί παραπομπής και τη διατύπωση του πρώτου ερωτήματος προκύπτει ότι η διαφορά της κύριας δίκης αφορά την καταβολή τιμήματος εκ μέρους της Calì για τις δραστηριότητες επιτηρήσεως προς πρόληψη της ρυπάνσεως που πραγματοποίησε η SEPG σε σχέση με τις ενέργειες φορτώσεως και εκφορτώσεως των προϊόντων ακετόνης που μεταφέρθηκαν από την Calì στον λιμένα πετρελαιοειδών της Γένουας.

20 Εξάλλου, συνομολογείται ότι η διαφορά της κύριας δίκης δεν αφορά την τιμολόγηση των επεμβάσεων της SEPG που ήσαν απαραίτητες λόγω της ρυπάνσεως η οποία θα είχε πράγματι προκληθεί κατά τη διενέργεια των εργασιών φορτώσεως ή εκφορτώσεως.

21 Το άρθρο 1 της προαναφερθείσας υπ' αριθ. 32 διατάξεως του προέδρου του CAP διακρίνει εξάλλου σαφώς μεταξύ της δραστηριότητας επιτηρήσεως προς πρόληψη της ρυπάνσεως και της επεμβάσεως στην περίπτωση όπου έχει προκληθεί ρύπανση και προβλέπει στο στοιχείο β', σημείο 2, τον καταλογισμό στον υπεύθυνο της ρυπάνσεως των σχετικών δαπανών όλων των επεμβάσεων που είναι αναγκαίες ή σκόπιμες.

22 Πάντως, η επιτήρηση προς πρόληψη της ρυπάνσεως με την οποία είναι επιφορτισμένη η SEPG για τον λιμένα πετρελαιοειδών της Γένουας συνιστά αποστολή γενικού ενδιαφέροντος που εμπίπτει στις ουσιώδεις λειτουργίες του κράτους σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος στον θαλάσσιο τομέα.

23 Επομένως, μια τέτοια δραστηριότητα επιτηρήσεως, λόγω της φύσεώς της, του αντικειμένου της και των κανόνων στους οποίους υπάγεται, συνδέεται με την άσκηση προνομίων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος που συ-

νιστούν τυπικώς προνόμια δημοσίας εξουσίας. Η δραστηριότητα αυτή δεν έχει οικονομικό χαρακτήρα δικαιολογούντα την εφαρμογή των περί ανταγωνισμού κανόνων της Συνθήκης (βλ. απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 1994, C-364/92, SAT Fluggesellschaft, Συλλογή 1994, σ. I-43, σκέψη 30).

24 Η εκ μέρους της SEPG είσπραξη τελών λόγω της επιτηρήσεως προς πρόληψη της ρυπάνσεως είναι συνάρτηση της δραστηριότητάς της επιτηρήσεως του θαλάσσιου χώρου του λιμένα και δεν μπορεί να μεταβάλει τον νομικό χαρακτήρα αυτής της δραστηριότητας επιτηρήσεως (βλ., συναφώς, την προαναφερθείσα απόφαση SAT Fluggesellschaft, σκέψη 28). Εξάλλου, καθώς προκύπτει από τη σκέψη 8 της παρούσας αποφάσεως, τα εφαρμοζόμενα από τη SEPG τιμολόγια εγκρίνονται από τη δημόσια αρχή.

25 Ενόψει των προεκτεθέντων, η απάντηση στο πρώτο ερώτημα πρέπει να είναι ότι το άρθρο 86 της Συνθήκης έχει την έννοια ότι η δραστηριότητα επιτηρήσεως προς πρόληψη της ρυπάνσεως, η οποία έχει ανατεθεί από τη δημόσια αρχή σε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου σε λιμένα πετρελαιοειδών κράτους μέλους, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού, ακόμη και στην περίπτωση όπου οι χρήστες του λιμένα πρέπει να καταβάλλουν τέλη για τη χρηματοδότηση της δραστηριότητας αυτής.

26 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

27 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ιταλική, η Γερμανική, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 12ης Οκτωβρίου 1995 το Tribunale di Genova, αποφαίνεται:

Το άρθρο 86 της Συνθήκης ΕΚ έχει την έννοια ότι η δραστηριότητα επιτηρήσεως προς πρόληψη της ρυπάνσεως, η οποία έχει ανατεθεί από τη δημόσια αρχή σε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου σε λιμένα πετρελαιοειδών κράτους μέλους, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού, ακόμη και στην περίπτωση όπου οι χρήστες του λιμένα πρέπει να καταβάλλουν τέλη για τη χρηματοδότηση της δραστηριότητας αυτής.

Rodríguez Iglesias		Mancini	Murray
Sevón	Κακούρης	Kapteyn	Gulmann
Edward	Puissochet	Ragnemalm	Wathelet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 18 Μαρτίου 1997.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

G. C. Rodríguez Iglesias